

Пра невядомую Беларусь распавёў свету ў новай кнізе Алег Трусаў

У Менску ў выдавецтве “Бе-ларускі кнігазбор” выйшла 2-е, вы-праўленае і дапоўненае выданне кнігі кандыдата гістарычных навук Алега Трусава “Невядомая нам краіна. Беларусь у яе этнаграфічных ме-жах”. Наклад 500 асобнікаў. Кніга выйшла на беларускай і англійскай мовах і была прадстаўлена на Шос-тым з’ездзе беларусаў свету.

Працаваць над гэтай кнігай аўтар пачаў даўно. Спачатку рыхта-ваў цыкл перадач для “Радыё Свабо-да”, у якіх расказваў пра шматлікія дзяржавы, створаныя нашымі прод-камі на тэрыторыі Ўсходняй Еўропы. Каб зрабіць адну перадачу (а рабіў аўтар іх разам з Вячаславам Ракіцкім), трэба было працаваць некалькі месяцаў: збіраць матэрыял, асабліва невя-домыя шырокаму слухачу гістарыч-ныя факты, падбіраць адпаведныя цытаты з розных пісьмовых крыніц. Вядома, уключыць усю сабраную інфармацыю ў 10-12-хвілінную пера-дачу было немагчыма, і тады А. Трусаў пачаў друкаваць яе ў газеце “Наша слова”. Матэрыял суправа-джаўся разнастайнымі ілюстрацыямі, у тым ліку мапамі, якія дапамагалі зразумець змест напісанага.

Асабліва вялікую цікавасць выклікала перадача, якая прагучала ў 2007 годзе і была прысвечана Вя-лікаму Княству Смаленскаму. Тэкст перадачы быў выстаўлены на сайце “Радыё Свабода” і нават перадрука-ваны ў некаторых незалежных рэгія-нальных выданнях. Артыкулы з “На-шага слова” памнажаліся на ксераксе падпісчыкамі газеты і раздаваліся сяб-рам і знаёмым.

І тады прыйшла ідэя аб’яднаць матэрыялы, прысвечаныя ўсёй этна- графічнай тэрыторыі Беларусі, якая канчаткова склалася ў канцы XIX - пачатку XX ст., у адну кнігу.

Варта адзначыць, што ў ас-ноўным этнічная тэрыторыя белару-саў склалася ў другой палове XIX ст., калі ўсе беларускія землі знаходзіліся ў складзе Расійскай імперыі. У гэты час расійскія навукоўцы прызналі іс-наванне самабытнага славянскага народа пад новай назвай “беларусы”. Гэты тэрмін стаў новым палітонімам, які замяніў старую назву “ліцвіны”. Падчас перапісу 1897 г. беларусы зая-вілі пра сябе на ўвесь голас. Адпа-ведна, сталі з’яўляцца мапы, дзе як бе-ларускія былі пазначаны Вільня і Трокі, Дзвінск і Смаленск разам з Бранскам, Старадубам і Беластокам. Незадоўга да перапісу беларускую этнічную тэрыторыю акрэслілі ў трэцім томе “Живописной России”, які быў выдадзены ў 1882 г. Такім чынам, 25 сакавіка 1918 г. БНР была абвешчана ў сваіх этнаграфічных межах, бо папярэднія спробы ства-рыць літоўска-беларускую дзяржаву як спадкаемцу ВКЛ не знайшлі пад-трымкі ў літоўцаў.

1 студзеня 1919 г. большавікі ў Смаленску абвясцілі БССР у тых самых гістарычных межах, што і БНР. На вялікі жаль, у 1991 г. БССР вы-йшла са складу СССР у значна мен-шых памерах, бо яе тэрыторыя на працягу XX ст. не раз мянялася. А вось Літва, пабыўшы ў СССР паўста-годдзя, пакінула яго, істотна павялі-чыўшы сваю тэрыторыю. Пасля таго, як Сталін перадаў Віленшчыну літоў-цам, а Беласточчыну палякам, пытанне аб гэтых этнічных беларускіх тэрыто-рыях фактычна было пад забаронай. Згадваць часткі Беларусі, якія заста-ліся па-за межамі СССР, як беларускія было нельга.

Так, галоўны савецкі гісторык пасляваеннай БССР Лаўрэн Абэцэдарскі ў знака-мітай брашуры “У святле неабвержных фактаў” (Мінск, 1969) пісаў: “У склад тэрыт-орыі Вялікага княства Літоў-скага тады ўваходзілі тэрыто-рыя ўласна Літвы, тэрыторыя Беларусі, тэрыторыя Украі-ны і частка рускіх (вяліка-рускіх) зямель (у канцы XV ст. да

Ржэва, Мажайска, Ка-лугі і Тулы)". Абэцэдарскі і яго хаўруснікі сцвярджалі, што беларусы да 1919 г. не мелі сваёй дзяржавы. Гэты міф быў запісаны ва ўсе падручнікі.

Зараз нам ужо добра вядомыя Полацкая дзяржава, ВКЛ, БНР і БССР. А дзе ж ін-шыя дзяржаўныя ўтварэнні нашых продкаў? Чаму яны не згаданыя ў школьных падручніках? Чаму ў іх адсутнічае, напрыклад, параграф пра Вялікае Княства Смаленскае, якое было створана нашымі продкамі крывічамі і было са-мастойнай еўрапейскай дзяржавай з XII па XV ст.? Дарэчы, кіраўнік беларускай дзяржавы А. Лукашэнка сказаў у адносінах да Смаленска наступнае: "Я нарадзіўся каля Оршы, побач са Смаленскам. Чаго больш у Смаленску - рускага або беларускага? Ніхто не скажа" (Звязда. - 2007. - 15 кастр. - № 196).

Варта адзначыць, што факт наяўнасці ў Беларусі этнічных тэрыторый за мяжой у 1992 г. прызнаў Кітай. Вось што піша пра гэта першы міністр замежных спраў Бела-русі П. К. Краўчанка: "У вы-ніку мы ўсё ж дамагліся пад-пісання пагаднення ў прапана-ванай нам рэдакцыі. Гэта азначала, што такая ўплывовая краіна, як Кітай, тым больш сябра Рады Бяспекі, пры-знавала, што Беларусь мае этнічныя тэрыторыі за сваімі межамі. Зразу-мела, рэалізаваць сёння гэты падыход немагчыма. Але ў нашага народа ёсць доб-рая прымаўка: "Запас бяды не чы-ніць" (Краўчанка, П. Беларусь на ростанях / Пётр Краўчанка. - Вільня, 2007. - С. 239-240). І з гэтым нельга не пагадзіцца.

Пры напісанні гэтай кнігі А. Трусаву давялося выкарыстоўваць самыя розныя крыніцы. Трэба адзна-чыць, што нават у энцыклапедыях падаюцца не толькі розныя трактоўкі гістарычных падзей, але і розныя даты і нават розныя напісанні імёнаў тых ці іншых гістарычных асобаў ці назвы мясцовасцяў.

Таму быў абраны навукова-папулярны жанр напісання кнігі. Тым не меней для цікаўных чытачоў пры-ведзены спіс некаторых пісьмовых крыніц, якімі карыстаўся аўтар.

Першае выданне гэтай кнігі пабачыла свет ў 2009 годзе. Тады кні-га складалася з дзвюх частак - "Невя-домыя беларускія краіны" і "Кнігі, якія варта прачытаць" (рэцэнзіі на гіс-тарычныя кнігі). Пасля выхаду кнігі аўтар атрымаў добрыя водгукі не то-лькі ад жыхароў Беларусі, але і з тых тэрыторый, якія зараз уваходзяць у склад Расіі. Кнігу прачыталі ў Цвяры, Смаленску і Бранску. З некаторымі чытачамі завязалася перапіска, і па-чаўся абмен інфармацыяй.

Узнікла ідэя перакласці яе на іншыя мовы. Першым гэта зрабіў Анатоль Тарас, беларускі выдавец і аўтар гістарычнай літаратуры. У дру-гім нумары дайджэста публікацый пра беларускую гісторыю "Деды" за 2009 год ён надрукаваў на рускай мове дзве часткі кнігі. Першая пад назовам "Дзя-ржава нашых продкаў" мае раздзелы, прысвечаныя Пскоўскай феадальнай рэспубліцы, Вялікаму Княству Сма-ленскаму і Вялікаму Княству Цвярс-кому. Другая мае назву "Сярэдняя Літва".

Потым узнікла ідэя перакла-сці першую частку кнігі "Невядомыя беларускія краіны" на англійскую мову. Пераклад быў зроблены інтэр-нацыянальнай камандай у складзе: Кэ-рал Раўз (Вялікабрытанія) ды Натал-ля Лабанава (Беларусь).

У тэкст былі ўнесены і нека-торыя змены - дадатковая інфармацыя з некаторых пісьмовых крыніц, што з'явіліся пасля выхаду першага вы-дання.

Аўтар выказвае шчырую па-дзяку МГА “Згуртаванне беларусаў свету “Бацькаўшчына” і кіраўніку дабрачыннага фонду “Этнічны голас Амерыкі (ЗША), Ірэне Калядзе Смір-новай, чья дапамога зрабіла магчы-мым выданне гэтай кнігі.

Таксама аўтар шчыра ўдзяч-ны Лявону Баршчэўскаму за кан-сультацыю па перадачы кірылічных беларускіх назваў у беларускай ла-цінцы.

Яраслаў Грынкевіч.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ